

TELESKOP*

Ivan Bratko

Drog bo padel...

Nekaj dni nato je bil konec vročih pasjih dni. Pod večer se je nenadno od nekod vzela silen vihar, nato pa je začelo liti. Sila naliva je naraščala od minute do minute. Triintrideseta baraka se je že umirila in počivala. Polo je narahlo smrčal, Gato pa je še bedel. Prisluhnil je nevihti. Misli pa so se mu neprestano vračale k teleskopu. Kakšne spremembe so doživeli od zadnje demonstracije z apelom! Dopisovanja z domom in dovažanje paketov iz Ljubljane so omejili, hrana se je poslabšala. Najhuje pa so teleskopce zadeli s povračilnimi apeli. Organizatorji demonstracije z apelom niso imeli pojma, kakšen nov plaz težav so si sprožili na glave prav s tem postopkom. Poprej je namreč bilo lahko: zbor je bil dvakrat na dan: dopoldne in popoldne, vedno ob določeni uri. Zdaj pa so ga sklicevali po petkrat, šestkrat na dan. In nikdar nihče ne ve, kdaj se bodo spomnili nanj. Poprej so ljudje prihajali v zbor kakor po kapljicah, po pol ure so lezli skup, dovolj časa je bilo za opozorilo, za pot iz rova, za preoblačenje in še celo za umivanje. Zdaj pa trobentač zatrobi, Italijani pridrvijo kakor burja, vpijejo svoj »Via, via!« in že moraš stati v vrsti. Kako lepo je bilo poprej: lahko si se posvetil kopianju, delal si brez skrbi, vedel si, kdaj moraš ven; zdaj pa nikdar ne veš, kdaj te bodo nenadno prekinili, vse je vedno bolj negotovo, živo in vznemirjujoče.

In kolikšna škoda nastaja pri delu, kolikšna izguba časa! Gata je kar zazeblo, ko se je spomnil današnjega popoldneva. Peter je bil zadnje dni določen, da opreza v bližini stražarnice, iz katere je prihajal trobentač. Njegova naloga je bila, da brž ko ga opazi, steče pred triintrideseto in močno zavpije »Apel«, tako da bi ga slišali tudi delavci v teleskopu. Doslej se je to obneslo in teleskopci so vedno pridobili nekaj dragocenih minut. Ko je trobentač zatrobil, je bil kopač že v jašku. Danes pa ga je Peter prezrl ali pa je moral priti od kake druge strani, zakaj trobenta jih je zatekla sredi dela. Ves blaten in polu

* Objavljamo odlomek iz daljšega teksta, ki nosi naslov »Teleskop«, kakor so v italijanskem kampu iz previdnosti imenovali rov, po katerem je pobegnila skupina internirancev. Objavljena štiri poglavja — dvanajsto do petnajsto — tvorijo nekako celoto in so posvečena enemu najtežjih trenutkov pri tem drznem podvigu, ko je namreč nevihta uničila dober del njihovega dotedanjega dela.

peska se je Gato pognal iz kleti in zaloputnil desko za sabo. Prav ta hip pa je Molinaro odtrgal zaveso z njegovega pograda in neučakano zatulil: »Via! Forza!« Gato se je vrgel na ležišče, se zvijal kakor črv in stokal: »Malato! Malato!« Molinaro ga je besno oplazil z bičem, nato pa divjal naprej. Gato si je stresel pesek iz las, z obrvi in iz ušes, si v deki otrl umazane roke, se ves stresel ko da bi bil moker in nana-gloma preoblekel srajco. Čez nekaj sekund je bil že — številka v apelu. Za las je manjkalo, in Molinaro bi ga bil zasačil s polovico telesa v kleti, z drugo pa v baraki. V njuni nehoteni tekmi bi Gato propadel in z njim ves teleskop.

Gato ni več slišal enakomernega šklopotanja dežja po strehi. Naliv se je spreminjal v rosenje. Samo pod oknom so še klokotali blatni, umazani potočki. Gato se je zagledal v svoj »oltarček«. Na njegovem dnu je shranjeval ženina pisma. Zadnje je dobil včeraj. Kakor po navadi mu je tudi to pot pisala največ o otrokih. Vedela je, da mu je najbolj pri srcu zadnji, najmlajši, in zato mu je pisala največ o njem. Prva dva sta bila bolj mamina, tudi po naravi in značaju, zadnji pa je bil izrezan oče. Še hojo je imel očetovo. »Tega pa ne bi mogel zatajiti,« so se mu smejali prijatelji.

Gato je pogledal na uro: bilo je točno devet. Skušal si je obuditi v spominu, kaj zdaj doma delajo. Otroci so že legli spat. Mama jih je že umila in jim prebrala pravljico. Starejša sta jo napeto poslušala, Franček pa se je s čim igral in poslušal z enim ušesom. Potem je pograbil za kakšno nenavadno besedo in jo glasno ponavljal, kar se mu je zdelo zabavno in imenitno... Pri posteljicah imajo vsak kakšno slikanico ali igračo, ladjico ali psička, nekaj majhnega, kar »spi z njimi«. Franček je pogreznjen v spanje, ves je zvit kakor embrio v materinem telesu. Ana pospravlja v kuhinji in gre kdaj pa kdaj pogledat, ali se niso otroci morda odgnili. Nato se malo obotavlja, ne ve, kaj bi še, kakor da ji nekaj manjka, potem pa se odloči: »Spat grem.« — — — Gato si zaželi, da bi mogel vsaj za dan, dva, domov. Vsaj za pol dneva — — —

Spet je začelo trkati po strehi, najprej poredkoma, nato pogosteje, močneje. Spet se je ulilo. H Gatu se je prikradel stari Jaka:

»Gato, daj mi ognja!«

Gato mu je ponudil ogorek, ki ga je stiskal med prsti. Roka se mu je rahlo tresla. Jaka je dolgo lovil ogenj v izgorevajočem ogorku:

»Po zemlji ti diši roka!«

»Saj bomo kmalu vsi v zemlji!«

Jaka je spet odštorkljal. Gato je z velikimi očmi strmел za njim: »Ali me je prišel ovohavat? Kaj sumi?« Gato je postal nevoljen in ne-

miren. Togotil se je na Jako in se v mislih spakoval, posnemajoč Jako: „Po zemlji ti diši roka — — — po zemlji ti diši roka — — —“ Jakova pripomba ga je vrgla iz tira. Šele čez čas se je zopet zbral: spomnil se je Jakove poštenosti, zaprtosti in molčečnosti. „Jaka ne bo delal neumnosti. Previden je. Življenje ga je izučilo. Ta opazka, to je gol slučaj — — — Zadnji čas se mi stalno vsiljuje misel, da me nekdo zasleduje in sumniči. Vsak piš me vznemiri. Poprej tega nisem poznal. Živci! Izčrpan sem in občutljiv. Vražje delo! Vse dni kopljem ko krt, samo da bi čimprej kenčali!“

Zunaj se je razbesnel vihar. Po strehi ni več trkalo, bobnelo je. Gato se je dvignil in pogledal skozi okno: žarnice nad žicami so se majale sem ter tja ko pijane, nekatere so že ugasnile. Nenadno so ugasnile vse. Tudi barako je zajela popolna tema. Gata je zagrabil en sam element: besneči hrup viharja in naliva.

O, te dragocene minute popolne teme, tako redke v kampih in kaznilnicah! *N i k a m o r n e v i d i j o s t r e l j a t i !* Jetniki se izmuznejo budnim očem paznikov. „Lahko bi izpraznili kampo — — —“

Zabliskalo se je. Gato je onstran žic zagledal drevesa, ki so se burno upogibala in zvijala. Belkasto srebrni listi murv so drgetali. „Če bi ne bile murve tako prožne, bi jih vihar polomil.“ Sentinela je bila polna sključenih, v plašče se stiskajočih postav. Alpinec ob alpincu. Straže so podesetorili. Vse je bilo na preži.

Bolj ko je lilo, bolj je Gata skrbelo zaradi rova. Da mu naliv in vihar ne bi škodovala! Potresel je Pola. Čutil je potrebo, da bi se o tem z nekom pogovoril. Toda Pola ni zdramila ne nevihta ne Gatovi tresljaji. Gato se je čudil: ta ima živce kakor vrvi; pa čeprav bi ga prebudil, se ne bi mnogo zmenil za nevihto; najbrž ne bi sploh nobene zinil. Gatu je Polova hladnokrvnost presedala. Včasih sta bila po ure in ure skupaj, pa sploh ust ni odprl. Gatu včasih niti ni bilo jasno, ali ga sploh poslušša. Pripovedovali so, da je imel Polo na univerzi v Ljubljani dekle, s katerim je po cele popoldneve posedal na klopici, ne da bi ji kaj povedal. Nazadnje se ga je naveličala in šla z drugim. Polo pa da je spet sam kolovratil po ulicah in po parkih, ko da se ni zgodilo nič posebnega. In ta njegova »ekonomičnost«! Včasih se spravi spat ob belem dnevu, češ da štedi z močmi. »Če ležim, porabim najmanj energij.« Po kampu hodi ves obvezan, češ da ga zobje bolijo, v resnici pa se skriva pred konfidenti in sumljivimi tipi, ki ga poznajo iz Ljubljane. Gato je sklenil, da bo prebudil Lojzeta, toda čez čas se je tudi to premislil — — —

Spet se je zabliskalo. Dolg blisk je bil kakor ogromna plahutajoča perut vzdolž barak. Nato je grom pretresel ozračje. Udarilo je nekje

čisto blizu. Potem pa se je razdivjal strahoten vihar z nalivom. Bilo je, kakor da bi se na tej ravnini med morjem in Alpami stepla obmorska burja s silovito planinsko nevihto. Baraka je škripala kakor stara ladja, ki so jo sredi morja zajeli nemirni tokovi. Veter se je z vso močjo zaganjal v streho in Gatu se je zazdelo, da jo bo zdaj zdaj dvignil in odnesel. Odkar so dela v rovu stekla, še ni bilo nevihte. Gatu je bilo vedno bolj tesno pri srcu. Strahoma je prisluškoval vsakemu naraščanju in upadanju dežja, toda valovi nalivov so bili neizčrpnih in kar niso pojenjali. Vso noč je prebil ob nevihti. Ko se je pričelo daniti, je prenehalo deževati. Takrat se je spustil v teleskop.

Že na začetku je bilo vse vlažno in mokro. Zemlja se mu je lepila na dlani, na podlehiti in na ves život. Pesek in kamenje je bilo vlažno. Vse povsod po tleh so bile majhne luže. Pri podpornikih je z vso težo padel v vodo. Ves je moker. 'Od kod je voda vdrla v teleskop?' Otipava podpornike: vsi so na svojih mestih, samo z nogami stojijo v vodi kakor štorke v močvirju. Odplazi se naprej. Zebe ga. Plazi se, opirajoč se na podlehiti in na prste nog. Telo ima dvignjeno, da ne bi spet štrbunknil v novo veliko lužo. Nenadno se mu zasveti nasproti rahel pramen svetlobe. Kaj je to? Prvič je v teleskopu — svetlo. Ves iz sebe se požene naprej. Z rokami zadene ob debele grmade grušča in prsti, ki jih včeraj še ni bilo. Zažene se čeznje, z glavo trči ob strop. Svetloba, medla jutranja svetloba pa je vedno močnejša. Od zgoraj prihaja. Gato ne more več naprej: gore kameja, peska in zemlje so tako narasle, da se je rovček popolnoma zožil. Z rokami seže pod strop: otipa nežno mrežo travnatih žilic. Samo tanka plast ruše je vzdržala, vse drugo se je sesulo. Na nekem mestu pa je tudi ta prebita, skozi nastalo špranjo se krade v rov svetloba, vedno močnejša, vedno bolj jasna, slepeča, izdajalska.

»Vse je zgubljeno,« šepne Gato Polu in kakor ubit omahne na pograd.

Polo ga začuden gleda in misli, da Gato pretirava.

»Pod žicami se je rov sesul. Odkrili bodo vhod pod mojim pogradom.«

Polo ga z nasmeškom zavrne:

»Prav tako kot pod mojim, Lojzetovim in Vanetovim!«

»Kaj morejo Lojzetu ali Vanetu! Ta dva sta na gornjih ležiščih!

Spodaj sva samo midva!«

»No da — — — bo mogoče popraviti teleskop?«

»Ne verjamem. Ne grem več noter!«

»Zakaj ne?«

»Doslej si ti poležaval na slamnjači in stražil, odslej bom pa jaz.«

Polo se je lahko ton nasmehnil in pogledal stran. Bil je že navajen podobnih očitkov.

»Poleg tega imam jaz ženo in otroke, vi pa ste svobodni! Dovolj imam teleskopa. — Ne bom več na nikogar čakal.«

»Kako?«

Polo ga je živo pogledal.

»Madona! Sam bom zbežal!«

»?«

»Slamnjačo bom vrgel na žico. To noč bi jo bil brez skrbi!«

»Si znorel, Gato?«

»Pri moji duši, da bom!«

Gato je pihnil kakor razdražen divji maček in pljunil. Razvnel ga je srd, gotal je obup.

Dvigne se in odide iz barake. Objame ga sveži, umiti zrak očiščene pokrajine. Nenadno močno zazvenijo telegrafske žice. Gato obstane kakor vkopan: telegrafski drog, ki stoji tik ob rovu, se močno nagiba. Gato ga vidi, kako počasi pada, vsak hip se bo vdrl v rov in se prevrgel. Gato umakne pogled, se prime z rokama za glavo in zbeži v Štefanovo barako.

Baraka je še spala.

»Štefan, rov je zasulo, drog bo padel — — —«

Štefan se obrne na slamnjači in zamrmra:

»Gato, ti si živčen!«

Nato se dvigne in gresta k drogu.

»Glej, kako pada! Glej!«

Štefan ves napet opazuje drog:

»Natančno vidim, da ne pada!«

»A ga ne vidiš? Ne vidiš, kako se je že nagnil!«

»Malo nagnil se je res, a zdaj stoji čvrsto!«

»Ne! Ne! Pada!«

Štefan se je z dolgim, mirnim pogledom zazre v Gatove oči: v njih je bila groza.

Prične ga miriti kakor mimogrede, kakor brat brata, ko jima umre mama in je obema hudo. Govori z glasom, ki ne izdaja niti najmanjše sence, da mu vsiljuje svoje mnenje. Naj Gato čuti, da sva usodno povezana.

»Veš, Gato, ko boš čez kako uro spet gledal ta drog, boš videl, da si se zmotil!«

Gato počasi odhaja proti triintrideseti. Njegove dolge, težke roke ležijo ob telesu. Spodaj nezapete, preširoke pumparice ga delajo še močnejšega, trdnjšeega. Vse je na njem kot po navadi, samo na obrazu

se zrcali strahota doživetja. Štefan ostane sam in gleda za njim. Vse naokrog ni nikogar. Kampo še počiva. Štefan naglo premišljuje: „Kaj naj storim? Ali naj grem za njim ali naj ga pustim samega? Če grem za njim, bo morda mislil, da mu hočem nekaj vsiliti in da mu celo ne zaupam. Z nobeno kretnjo ali pogledom ni izrazil želje, da bi bila skupaj. Pa vendar ne bo napravil kaj nepremišljenega? Ne verjamem. — Če pa ne grem za njim, bo čez minuto, dve, spet pri drogu, ga gledal in nazadnje videl, da ne pada. Privid se mu bo počasi razblinil. Bolje bo, da mu samemu pustim časa.“ Štefan se je naglo odločil. Pri delu z akcijskimi skupami v Ljubljani se je marsičesa naučil. Tam so bila neverjetna razburjenja na dnevnem redu. „Čez kako uro, dve, pa grem spet k njemu.“ — Počasi se je odpravil proti svoji baraki. Popravljaj si je lase, ki so mu na vrhu glave štrleli v zrak. Nerodno je bil spal.

»Vrgel se bom pod žice, naj me ustrelijo!« je siknil Gato preplašenemu Polu. Ni več gledal droga, še vedno pa ga je videl, kako se nagiblje in pada, pada — — — Ni se mogel otresti tega prekletega droga! Kakor pajek se mu je zagrizel v dušo. Kaj takega ni doživel niti pri najbolj drznih podvigih v Ljubljani niti v strelskih jarkih.

Štefan se je premetaval na slamnjači in gledal na uro. „Kdaj bi bilo prav, da bi spet šel h Gatu? Tak hrust, pa ga je tako zdelalo! Vražja stvar!“

Ni še minilo četrť ure, pa je spet vstal in izza vogala pokukal proti drogu. Videl je Gata, kako koraka počasi mimo in se ozira v drog — — —

Žive ure

Dušan je imel mnogo tega, kar je terjal teleskop: zagrizel se je v delo, noč in dan je živel samo za rov, ni mu manjkalo srčnosti, bil je previden in do tovarišev oster kakor rezilo. On in Gato sta bila več v rovu ko v kampu. Gato je kopal, on pa je pripravljajl izmene, izdeloval načrte in včasih tudi sam zagrabil za strgalnik. Po poklicu je bil gradbeni tehnik in to je mnogo pomenilo pri tem nenavadnem gradbenem podjetju. Ko pa se je po nevihti ves premočen in blaten prilplazil iz na pol zasutega teleskopa, je bil v njegovih rjavih očeh obup. Ničesar ni naravnost rekel, saj ni mogel izdavititi iz sebe tega, kar je mislil: da namreč ni mogoče delati naprej. Obšla ga je takšna žalost, da ni več uspel z naglim preudarkom pregledati vsega in urediti svojih misli. »Rov je na pol zasut, poln vode, drog se je nagnil, Gatu-medvedu so se izneverili živci! Drog se bo podrl, ruša bo popustila, špranja se bo razširila, teleskop in teleskopce bodo odkrili.«

Hude misli so bile to in grizle so ga!

Povrh vsega pa se je prav takrat zgodilo še nekaj: pod širokimi žičnimi ovirami, kamor ni mogla stopiti človeška noga, se je razbohotila živozelena travica; in ta svetli pas sredi sive, mrtve monotonosti kampa in sentinele* je Vicedomini naročil populiti! Toda prav pod njim je bilo najbolj ranjeno mesto teleskopa. Naj bi nekdo stopil na to mesto: padel bi naravnost v rov! — Dušan se je z vso silo oklenil nove misli: da je edini izhod — takojšnji beg. Toda kako, kje? Poskusili bi dobiti dovoljenje za kako delo izven kampa, napadli tam stražarje, jih razorožili in ušli. Z vsem srcem se je oprijel te zamisli. »Morali pa bi jo izsiliti čimprej, takoj, še preden odkrijejo rov in nas.«

Štefan in Črt nista napravila križa čez teleskop, le močno sta zadrževala o njem. V Črtu je kar prekipelo najdrznejših misli. Spet je oživela njegova stara zamisel o slamnjačah na žice. Poleg tega sta s Štefanom tuhtala o še bolj drznem podvigu. Napadli bi nočno patroljo, razorožili alpince, jim zamašili usta, jih zvezali in slekli, se oblekli v njihove uniforme in odšli pri glavnih vratih mimo straže. Črt je že drugo noč opazoval gibanje patrolje. »Najbolje bi jih bilo napasti s pogradov, ko gredo skozi barako! Skok z zgornjih ležišč naravnost nanje — to bi bilo presenečenje!« se je razvnel. »In do orožja bi se dokopali!«

Črt je imel še drug predlog. Še Štefana je streslo, ko ga je poslušal:

»Zakaj se toliko bojimo tiste vražje ruše pod žicami? Izkoristimo jo! Prebijmo jo na zunanji strani žic! V temni noči — en obrat, nekaj skokov, pa si pri mitraljezu v stolpu! Ta se še zavedel ne bi, pa bi že skočil nanj in ga pahnil čez ograjo. Zgoraj je samo tanka latica, z lahkoto bi ga prevrgel čez. Ali pa bi ga zabodel z nožem. Iz alumini-jaste žlice bi si napravil nož. V stolpu bi dobili dve puški, mitraljez in zaboje municije. Čisto drugače se počutiš na poti čez Furlanijo, če greš z avtomatom in s puško, kakor pa če se lahko zanašaš le na noge. Jaz se javim, da prvi udarim iz rova in treščim alpinca s stolpa!« Črt je kar gorel, ko je razvijal svojo smelo zamisel.

Štefanu so bili njegovi drzni predlogi všeč. Po nevihti se ga je polotila takšna nestrpnost in napetost, kakršne še ni pomnil. O tem si ni bil na čistem, ali je mogoče nadaljevati z rovom ali ne. Vznemirjala pa ga je počasnost in trdovratno se je oklenil zamisli o brezpogojnem in naglem begu. »Če ne gre zlahka, pa zgrda, s tveganim udarom,« je ponavljal.

* Pot ob žičnih ovirah na zunanji strani kampa.

Igor je bil več ur v rovu. Z Lojzetom sta pretipala zlasti ranjena mesta pod rušo in pri špranji. Lojze mu je prižigal vžigalice. Igor pa je natančno pregledal vsak delček. Poprej v globini rova ni gorela vžigalica, zdaj pa je bil njen plamenček miren in dolg, zakaj v razdejanem rovu je bilo dovolj zraka. V sredini pod rušo, prav pri zevajoči rani, je Igor otipal katranizirani električni drog. Vedno bolj jasen mu je bil udarec nevihte po teleskopu: vihar je z vso silo pritiskil na žice in na drog. Ta je stal prav ob rovu in je ob viharnem pritisku rahlo zdrsnil, ker ni imel več dovolj trdne podlage. Zemlja med rovom in drogom je počila in skozi nastalo špranjo je vdrla voda — — —

»Preblizu droga smo skopali,« je šepnil Igor.

»Saj drugače nam ta vihar ne bi bil prišel do živega.«

»Vsaj mnogo manj.«

Počasi sta se odplazila nazaj.

V dnevih obupa duševni ustvarjalci odlagajo svoja neskončana dela, vedoč, da se jih bodo čez čas s še večjo vnemo znova lotili. Drzni podvigi pa ne poznajo odmora in ne dopuščajo počitka. Nestrpnost jih poganja. Prav v trenutkih najbolj črnega obupa terjajo urnega preudarka in usodnih odločitev. Zamujena minuta lahko uniči akcijo in njenih tvorcev ne bo zadel samo hud poraz, temveč jih lahko stane tudi življenje.

Igor si je bil svest, da je on najodgovornejši v kampu in da je usoda teleskopa na kocki. Čez nekaj ur sta bila z Lojzetom spet v rovu. Ustavila sta se pri drogu. O, ta vražji drog! Niso se zmenili zanj, pa se jim je mrcina maščeval. Če bi bili mislili nanj in na nevihte, bi se mu bili za kaka dva metra izognili in vseh sedanjih zadreg bi ne bilo. Kaj pa, če bi se mu s e d a j izognili in kopali v stran od njega? Igor je počasi in trudoma tipal za novo rešitvijo: vse pod rušo bi spet zasuli in kopali naprej na desni od zasipa; tako bi bil drog najmanj dva metra od nove smeri.

Umaknila sta se nazaj do mesta, kjer je bil rov še dober. To je bilo na začetku žičnih ovir. Najmanj osem metrov bi morali zasuti. Z žalostjo sta gledala na progo, ki bi bila opuščena.

»Kaj pa, ko bi zasuto popravili in obokali?« je negotovo vprašal Igor.

Lojze ga je pogledal s svojimi bistrimi očmi:

»Teško, zelo težko!«

»Pa drog bi lahko polzel naprej,« je dodal Igor.

Spet sta molčala. Igor je rad spraševal Lojzeta, ker je ob njem preizkušal svoje misli. Lojze je bil zelo mlad in prav tako redko-

beseden kakor Igor, a kar je zinil, je bilo stvarno, kot otipano in potežkano.

»Bolje bo od tod pričeti iznova, kaj?« je živo povzel Igor.

»Pa ja.«

»Prostor okrog droga bi trdo zabili. — Naj potem pride nevihta, drog se ne bi več ganil.«

»Ruša pa bi bila spet krepko podprta,« je dodal Lojze.

Igor je razbral, da je Lojzetu stvar jasna in da bi on šel takoj na delo. Toda kako uspeti pri drugih? Dušan je obupal in mislil na beg z dela. Z Gatom je težko. Štefan je postal nestrpen. Črtu rojijo po glavi napadi na patrolje in na stolp. Prav tisti, ki so za teleskop največ napravili, zdaj obupujejo nad njim. Morda prav zaradi tega. Še bolj pa zato, ker niso odkrili rešilnega nadaljevanja. Igor je močnejše ko kdaj koli začutil usodno povezanost teleskopcev. »Prepričati jih moram, teže bo ko v Ljubljani — — — brez forumov, brez navodil! Zato pa tembolj na dlani: zakaj brez skrajne nuje splaviti plod, ki še ni donošen?«

Prvi Igorjev setanek z Dušanom in Štefanom je bil v prehodu med barakama, kjer so nekoč igrali šah. Bili so nemirnih in odsekanih kretenj. Dotlej skrbno gojena lupina hladnokrvnosti in brezbriznosti je bila prebita. Ščutil jih je samo pozni mrak, ki ob tej uri že zajame kampo. Dušan in Igor sta se zagrizla vsak v svoje zamisli, Štefan pa ju je večidel poslušal. Razgovor je bil vse bolj oster in napet. Dušan je obupaval. Dokazoval je, da je nemogoče premagati vsak dan nove in vsak dan težje ovire: rov je zasulo, drog se nagiba, travo bodo populili — — — kaj se bo zgodilo jutri?

In takrat je Štefan nenadno vzkliknil: »Madona, kadar ima hudič mlade, nima samo enega!«

Vsi trije so prasnili v smeh. Štefan je to pot še močnejše zahrkal ko po navadi. Potem pa je bil pogovor bolj miren in veder. Prešli so na Črtove in Štefanove zamisli.

Dušan se je trudil, da bi bil strpen in potrpežljiv:

»Pri napadu na patroljo bi lahko počil strel. Lahko bi kak konfident ali strahopetec planil iz barake in aviziral straže. Lahko bi samo nekdo iz patrolje zavpil in vse bi bilo zgubljeno: — In skok na mitraljezca! To je še teže. Kako boš pred očmi straž izkopal dovolj velik izhod za človeka, ne da bi te kdo videl in slišal? To je dela za dobro uro. Kopača bi zatolkli v zemljo kakor krta.«

Dušan je spomnil Štefana na primere tveganih akcij iz Ljubljane, ki mu jih je Štefan sam povedal. Bilo je jasno, da tudi italijanskega okupatorja ni mogoče kar brez meja podcenjevati. Nasprotno: večasih

so karabinerji in celo vojaki prekrizali akcije partizanom prav s svojo žilavostjo. Štefan je vse to sam najboljše vedel, rekel pa je, da ne vidi drugega izhoda.

Igor je bil resen in premišljuječ. Vedel je: Štefan in Črt sta kakor Kurcij, ki se je brez premisleka vrgel v prepad, da bi rešil domovino. Toda obenem se je tudi spominjal, kolikokrat so v Ljubljani ostro grajali Vosovce in partizane, ki so brez nujnosti tvegali življenje. In koliko krasnih fantov je pri tem padlo! Človek bi se zjokal nad njimi. »Ni še potrebe po najdrznejših podvigih. So še drugačni izhodi. V tem se Štefan moti.« Po dolgem preudarku pa je končno dejal, da Štefanovi načrti lahko uspejo, da pa so zelo tvegani. Prej je treba poskusiti z lažjimi stvarmi. Da bi pa Štefanu odprl razglede bolj smelih in velikih dejanj, ga je tolažil: »Sedaj smo še preslabi; najprej moramo mi ven, nato pa bomo iz partizanov napadli kampo. Saj je gonarški kampo samo šestdeset kilometrov od partizanskih ‚kampov‘.« — Štefan se je končno s tem zadovoljil.

Drugega dne ob istem času so se vnovič sešli. Čas, ko je že legel mrak in še ni bila trda noč, jim je bil pogodu. Ljudje so se že nabili v barake in se odpravljali spat, patrolje pa se še niso podile po kampu kakor vešče. Kake pol urice so bili še najmanj v očeh množice in konfidentov. Igor se je za nocojšnji sestanek pripravil z majhnimi skicami bodoče poti teleskopa. Vedel je, da bo nocoj padla odločitev. Prav mu je bilo, da so jo včeraj odložili, saj je sam, še bolj pa Dušan pridobil štiriindvajset ur za razmišljanje. Igor je podnevi znova pregledal rov. Nobenega pomisleka ni imel več. Govoril je tudi z Ljubom in Marjanom. Čakali so na odločitev Komiteja; naj bo kakršnakoli, podredili se ji bojo. »Danes se moramo premakniti z mrtve točke,« je sklenil. Brž ko pa so pričeli, je Igor videl, da se Dušan ni premaknil niti za las. Tudi z risbami Igor ni uspel. Končno je naslonil papir na steno barake in mu sproti risal meter za metrom: podsutje, drog, ovinek, novo smer, sentinelo, uto, koruzo, mesto izpada. Narisal mu je prvotno smer: bila je kakor puščica izprožena v koruzo. Zraven pa je napravil skico bodoče smeri, ki bi bila kakor strela, drveča v koruzo.

Pri »strelci« je opuščeni del rova črtkal, tisti del, ki bi ga nanovo izkopali, pa je bil debelejši.

Dušan pa je kljub vsemu ostal trdovraten:

»Zaradi ovinka bi izgubili orientacijo. Lučke ne bi kopač več videl. Vprašaj kopače, kolikokrat bi šli preveč na levo ali na desno, če jih ne bi stalno opozarjala lučka v jašku. Brez teodolita ne moremo menjati smeri. Teodolita pa nimamo.«

»Si bomo pa z obeskom na uri pomagali. Magnet je tudi tukaj!«

»Ni zanesljiv,« je ugovarjal Dušan.

»Bomo pa merili.«

»S čim?«

»S papirjem, vrvco in svinčnikom!«

»Ne moreš.«

»Zakaj ne?«

»Napake bodo!«

»Napake bodo, to je res, a manjše. Če bomo šli kdaj malo preveč na levo, bomo pa spet drugič krenili bolj na desno. To se bo izenačilo!«

Dušan je obmolknil. Skrajna napetost mu je hromila bistrino in naglacio utemeljevanja. Igor pa je nadaljeval:

»Odlaganje bo pa lažje. Namesto, da bi pošiljali zemljo v jašek, jo bomo nabijali v opuščeni rov. Takoj je treba zamašiti samo tisti del pri drogu, preostalo pa bo skladišče za na novo izkopano zemljo.«

To je bilo privlačno. Res bi bilo tako mnogo laglje. Štefan in Dušan sta to dobro vedela. Toda Dušan je odkril novo slabo točko:

»To bi bilo samo za nekaj časa, dokler ne bi bil opuščeni rov popolnoma zasut. Toda kopali bi mnogo več. Transport z vrvmi pa bi bil na ovinku — nemogoč.«

Igor je to vedel, toda bil je pripravljen na ta pomislek:

»Kretnika na ovinek, pa bo šlo!«

To je bila obema dobra misel. Vendar se zaradi smeri Dušan nikakor ni mogel vdati. Iz prakse v stroki je vedel, kaj pomeni kopanje na slepo; to je tisočkrat huje ko tavanje v megli. Na nočnem pohodu čez neznano pokrajino se ravnaš po zvezdah. V megli v gluhi noči sredi gozdov si pomagaš z mahom na severni strani dreves. V ovinkastem rovu pa nimaš ničesar. Še bolj pa je Dušana mučilo nekaj drugega:

»Drog se bo v kratkem podrl. In takrat nas bodo odkrili: Zato pravim, da je edini izhod takojšnji beg.«

Igor je vedel, da je z drogom najteže. Trudil se je, da bi bil tu čimbolj prepričljiv. Ko je dopoldne govoril z Ljubom, so temu kar zatrepetale obrvi, brž ko je pogovor nanesel na drog. Delala sta se sicer kakor da nagnjeni drog ne pomeni nič posebnega, vendar je bilo Igorju očito, da se teleskopci droga še močneje boje ko nekdanj jasne noči. Igor je zdaj govoril o drogu kot o manjvrednem sovražniku. Skrbno skrivajoč svoj lastni nemir je hotel razbiti Dušanov strah:

»Drog bo padel. Toda nekaj časa ga bo žica še držala. Do prihodnje nevihte ne bo padel. In nevihte so tu vsaka dva meseca. Do takrat pa mislim, da nas ne bo več v kampu, kaj?«

Živo in vprašujoče je pogledal Dušana. Smeh je bil v njegovem glasu.

Nato pa se je naglo zresnil in pristavil:

»Vrhu tega pa lahko drog utrdimo!«

In začel je govoriti o tem, kako se da od znotraj močno zasuti in zabiti ves prostor okrog droga. Poudarjal je, da se da to napraviti tudi od zunaj, kjer je gotovo ob drogu nastala luknja, a se iz kampa ne vidi. Treba je vtihotapiti nekaj naših dobrih med pulilce. Marešalo Milochi je že začel nabirati pulilce. Igor je opozoril na to, da bi ne bili prepozni.

»Če bi drog po tej nevihti moral pasti, potem bi že padel,« je končno rekel z vso odločnostjo, prepričanjem in občutkom moči.

Dušanu je pričelo zmanjkovati ugovorov. Na dnu svojega obupa je bil bister. Igorjeva trdnost in premišljenost je vlivala nado. Dušan ga je spet ošinil z orosenimi očmi, v katerih je bil rahel ogenj. Hkrati pa se mu je vrivala druga misel: da ima sam pravzaprav vse, kar je potrebno za teleskop, samo zadnje, odločilno, mu manjka: mir in z njim sposobnost analize v obupnem položaju. Preudarna, nagla odločitev. »Če se pričneš jeziti in obupavati, si že izgubil bitko,« je premišljeval. »Morda pa je Igorju laglje, ker ni vrgel v teleskop vseh svojih moči, kakor midva z Gatom. Morda prav zato laglje bolj mirno presoja in ga udarci ne pokopljejo.« — — — Naglas pa je rekel, da so zaradi teleskopa tudi s teleskopci težave.

Igor ga je z očitkom pogledal. Dušan je bilo takoj žal, da je to sploh zinil. Vedel je, da je tudi to njihova rana, toda ena najlažjih. Sam je pred nekaj urami videl, kako se je gručica teleskopcev zbirala v bližini droga, kako so buljili med žice, kjer je bila tanka streha ruše, in nemirno šepetali. Mimo je prišel Igor in jim ostro dejal, naj gredo narazen in naj se ne prikažejo več v bližini droga. »Ali vas bomo naučili discipline ali ne?« je oštel Petra. — Zato se je Dušan takoj popravil: »Nestrpni so. Saj sem jih tudi jaz že razganjal. Zdaj je v redu.«

»Samo Vane je rekel, da je škoda truda in da ne gre več noter. Nobeden drug!« je poudaril Igor.

»Vane ima hudo bolnega brata. Prej je bil boljši,« je dodal Štefan.

»Bomo brez njega! Molčal pa bo!« je rekel Igor.

»Pa Gatovi prividi?« je vprašal Dušan in nadaljeval: »Z drugimi se nekaj zмениš in veš, da bo to držalo, pri njem pa nikdar nisi na jasnem, kaj bo napravil!«

»Nismo vsi po enem kopitu,« ga je zavrnil Štefan z rahlim očitkom. »Toda kaj bi mi brez ljudi njegovega kova? Odkrito vama povem: pol manj bi bili izkopali brez njega. — Zdaj so mu pa živci odpovedali. Bom že jaz skrbel zanj. Z njim bo v redu.«

»Razumem. Revolucionar iz ljudstva.«

»Pa ja. On nima za sabo deset let partijske discipline kakor ti ali Igor.«

Potem se je Štefan nagnil k Igorju, kot da mu poroča:

»Dogovorili smo se, da bo Gato nekaj dni samo ležal in počival. Polo mu nosi hrano in umiva gavetko. Zdaj se mu več ne vsiljuje padajoči drog. Samo kadar ga vidi, ga spet zazebe. Videti ga ne sme — — — V nekaj dneh bo dober. Ne smemo pa mu povedati ničesar, kar bi ga spet vznemirilo. Zabičal sem jim, naj mu molčijo o puljenju trave. Bomo že sami opravili s tem. Lahko bi se mu spet poslabšalo. Igor, govori z njim! To bi bilo dobro!«

Igor je prikimal, nato pa rekel:

»Vrnimo se k begu. Nimam nič proti begu z dela. Tolčimo se zanj poleg teleskopa. Vemo pa, da so doslej podobni poskusi — propadli. Recitacija, črpalka — — — Mislim, da so zdaj možnosti za to še manjše. Italijani so poostrili režim. Lahko se drog poprej podre, nego bi mi odšli na delo. Dušan pravi: Ne kopljimo, ker se bo drog podrl. Jaz pa pravim: kopljimo hitro, da izkopljemo do konca, preden se bo drog podrl. Ne preostane nam ničesar drugega, kakor kopati naprej. To je še bolj realno, četudi je težko!«

Igor je zadnjo misel trdno pribil, nato pa odsekano obmolknil. Stali so med barakama brez kretnje. Molčali so. Bila je že popolna tema. Od »Canal grande« so zaslišali vpitje nočne patrolje. Zadnje sprehajalce je podila v barake. Bil je skrajni čas, da se razidejo. In takrat Štefan nenadno plane:

»Madona, gremo delat! Jaz grem jutri noter! Diskutiral pa ne bom več!«

To je izrekel s silno odločnostjo. Na kak ugovor sploh ni bilo misliti. Naglo so se domenili še nekaj podrobnosti o zasipanju in določili tiste, ki naj se prerinejo med pulilce: Črta, Lojzeta in Petra.

Nekdo v kampu je zažvižgal znano melodijo, ki so jo bili peli v četi. Dušan se je ustavil in ji sledil z vzradoščenim srcem.

»Mogoče bo to najin grob«

Štefan se je takoj po setanku lotil priprav za zasipanje. Spet je zbijal šale in živo krilil s svojimi dolgimi rokami. Ves je bil srečen, da je končno bilo konec diskusij, razmišljanj, obotavljanj, opazovanj in nesoglasij. Zopet so pričeli z »borbo, z akcijo«. Morda je bil Štefan med vsemi teleskopci v najvišji meri človek akcije; zagrizene, neusmiljene, neodjenljive akcije, ki na svojih železnih krilih prinaša orožje, osvoboditev, oblast, vse. Lahko, da je bil Črt bolj drzen, toda Štefan je bil

bolj trdovraten, bolj izkušen in starejši, saj se je bližal že tridesetim letom.

Nenehne diskusije in prerekanja intelektualcev o večnih preobrazbah »linije«, o abstrakcijah teorije in o odtenkih taktike so se Štefanu zdele izgubljanje časa. Že kot vajenec in kasneje kot pomočnik železostругar ni kazal prave vztrajnosti na partijskih študijskih sestankih, kjer je Igor razlagal teorijo marksizma; samo zgodovina ga je priklepala. Pazljivo pa je premozgal zvežček o pravih konspiracije, kjer je dobil praktična napotila za podtalno delo. Med vsemi teleskopci je samo Črtu pripovedoval o svoji mladosti in o šoli, ki mu je bila vlila prvi odpor do učenja. Imeli so namreč slabo šolo in slabega učitelja. Otroke je dvigal v zrak kakor prašne slamnjače in jih pretepal z leskovko. Pirnate je prekrstil za — papirnate in rdečelascem se je posmehoval: lisice. Štefanu je najraje rekel: češpljevec. Ko je mož umrl, je Štefanček z drugimi otroki teptal njegov grob, da se ne bi nikdar več zbudil in prišel nazaj. Šele v tovarni se je pozneje otresel predrznega in trmastega odpora do učenja. Kot strugar se je usmeril na računanje vijakov in uporabo preciznih meril. Slabe delavce so takrat zelo naglo odpuščali. — Takrat je tudi dobil modro legitimacijo delavskega zaupnika in se vključil v družbo »tovarišev«: delavcev in študentov. Zapustil je pohajjaško družbo, v kateri bi se skoraj predal pijači, in začel uporabljati izraz: razredno zaveden. Vojaščino je že načrtno izkoriščal za to, da se je seznanil z letalskim motorjem in kmalu mu konstrukcija letal ni bila več tuja. »Moram pri vojaki čimveč pridobiti; to n a m bo nekoč krvavo potrebno...« Vse njegovo učenje je bilo usmerjeno v prakso in v akcijo.

Ko zdaj po več dneh razgovorov in tuhtanj pade odločitev o teleskopu, poišče ves pomlajen Ljuba in ga vpraša:

»Ljubo, si tudi ti tak zajec, da te ni več mogoče spraviti noter?«

»Ne!«

»Precej jih je, ki si ne upajo več!«

»Me ne poznaš, Štefan?«

»Torej greš z mano — — —?«

»Pa grem!«

»Mogoče bo to najin grob!«

»Če bo, pa bo!«

»Vedel sem, da se nate lahko zanesem! Šla bova mašit.«

Ljubov »Če bo, pa bo!« ni bil nepremišljen. Zadnje dni je prišel do zaključka, da mu ne preostane nič drugega kakor beg ali pa odkritje in smrt. Zlasti ga je vznemirila usoda Ajdovca. Pred nekaj dnevi so pripeljali iz Ljubljane specialnega vojaškega konfidenta Normana.

Norman je bil partizan, toda v neki borbi so ga Italijani ujeli. Pridobili so ga zase s pijačo, z ženskami in seveda s tem, da so mu podarili življenje. Takoj po Normanovem prihodu je Vicedomini sklical poseben »apello« in postavil vse internirance v eno samo vrsto. Konfident je ves razburjen z dvema tenentejema iz Ljubljane obšel vso dolgo vrsto. Mnogi so trepetali, si popravljali lase — kape je bilo treba sneti — in se pačili, da bi skazili in skrili svoj pravi obraz. Takoj nato so tri poklicali na komando in jih odredili za transport v Ljubljano, med njimi Ajdovca. Ajdovca je davilo v grlu, ob slovesu ni iztisnil iz sebe ničesar, ne misli ne dokončanih stavkov: pripovedovali so, da ga je Norman dobro poznal. Še nekaj dni, pa bi lahko ušel s teleskopci, saj je nad njimi noč in dan čul kakor partizan-stražar nad četico, ki počiva globoko v sovražnikovem zaledju.

O Ljubljana! Sanjali so o njej kot o svobodi, toda zdaj je bila — gramozna jama. Prihajala so poročila, da vsako jutro tam streljajo talce, ki jih pobirajo iz ječ, kasarn in kampov — — — Ko so Ljuba odredili za transport v Gonars, je bil srečen, saj je ušel očem konfidentov v ljubljanski kasarni. Toda tipalke preiskovalnega aparata so se usmerile tudi v Gonars, včeraj so sneli Ajdovca, jutri utegnejo Štefana, Igorja, Črta. Ljubo se je sam sebi čudil, zakal ni konfident ovadil tudi njega. Ko je namreč Norman odhajal v partizane, mu je Ljubo prinesel javko, nahrbtnik in pištolo. Ga zdaj ni spoznal? Ga ni hotel videti? Šušljali so, da Norman mnogo ve, izda pa le tu in tam koga, zato da potolaži Italijane. Da jim daje žrtve kakor tisti lovci, ki so jih v gozdu zalotili volkovi: z voza jim mečejo ovce, da zveri zadržijo in podaljšajo sebi življenje — — Ko je prišel Ljubo v kampo, je mislil, da je pred njim dvoje: ali beg ali životarjenje in čakanje. Toda sčasoma je tako zasovražil negibni dolgčas, da se je pričel oprijemati najdrznejših misli na beg. Zdaj pa je bil že drugačne misli: da prilagoditve in zazibanja v varno dolgočasje kampa zanj sploh ni. Nad njegovo glavo visi Damoklejev meč odkritja in talstva. »Če si hočem rešiti glavo in se spet vključiti v borbo, mi ne preostane drugega nič kakor beg, to je: t e l e s k o p, ker vanj še najbolj zaupam.« In tako je na Štefanovo opozorilo: »Mogoče bo to najin grob«, brez preudarka odgovoril: »Če bo, pa bo!«

»Takoj po prvem apelu gremo noter,« pripomni Štefan.

»Kdo pa še gre?«

»Vojo in Polo!«

»Pa bosta šla?«

»Bosta. Disciplinirana sta.«

»Si že govoril z njima?«

»Zdaj grem. V jašku bosta. Tam ni nič nevarnega!«

Takoj po apelu so se vsi štirje spustili v teleskop. To je bila po nekaj dneh spet prva izmena. Gato jim je na pogradu omenil, da bi on bil bolj za to, da zamašijo razdejana mesta, nato pa ves rov opustijo in začno kopati na drugem mestu. Zelo se je namreč bal ovinka, češ da bodo izgubili pravo smer. Štefan pa se ni hotel spustiti v razgovor, mudilo se mu je na delo. »Gato, tvoj oče je tunele kopal, pa boš ti še ta rovček, četudi bo zaviti!« To je bilo res. Gatov oče je po vsej Evropi kopal tunele za železnice. Gatu je bila Štefanova spodbuda všeč. Sploh je bil vesel četvorice, ki je šla delat. —

Pri jašku sta se Štefan in Ljubo slekla do golega. Opremila sta se samo s signalnimi in vlačilnimi vrvmi, strgalnikov to pot ni bilo treba. Štefan se je prvi začel plaziti v rov. Ljubo pa tik za njim.

Ljubo je bil po razdejanju prvič v rovu. Pri velikih lužah ga zoprno strese mokrota, malo naprej ga pozdravi bleda svetloba — — — začuti prepih, ki si ga je nekdanj toliko želel v brezzračju rovovih konic. Zazdi se mu, da se plazi po tej mokroti in sesuti zemlji kakor podgana po umazanem kanalu. »Kako lep, čist in suh je bil nekdanj naš rovček,« se mu pletejo misli.

Potegneta se pod golo rušo proti koncu rova. Ljuba obide zoprni strah. Naj se ruša sesede, naj se neprevidnemu pulilcu vdre rov — — — In že se mu vsiljuje obupna slika: vdrti rov in na dnu dve goli, premetavajoči se telesi — — — stražarji onstran žice — — — Onadva se skušata izkopati — — — Obupen boj z lepljivo, mokro zemljo in oroselimi travami — — — ne vidita ničesar, oči so jima polne peska in blata — — — hočeta z rokami k očem, a ne moreta, ker so priklenjene ob telesu in obložene z blatom — — — hočeta se dvigniti, a nad njima so žice — — — poskušata se obrniti, poskušata po rakovo nazaj, ne moreta se ganiti z mesta. Umika ni — — — Stražar v stolpu pomeri in sproži — — — Streli — — — nabere se množica — — — Črt, Gato, Dušan — — — pridrvi Machi v svojem alpskem klobučku — — — onadva pa pod žicami s svincem v životu — — —

Ljubo zadene ob podpornik, ki je popustil, in se nagnil čez rov. Odrine ga. Na tleh otipa celo grobišče razmetanih deščic, lat in palic. Gatove zgradbe so popustile. Obide ga žalost zaradi škode in izgubljenega dela.

Ljubo in Štefan sta bila na koncu rova: Ljubo si uredi vrvi, s katerimi bo vlačil tovore zemlje iz jaška, Štefan pa se pripravlja, da bo začel z mašenjem polzasutega rova. Sploh se v tej izmeni vsi težko znajdejo: vse delo bo šlo v obratni smeri kot po navadi. Prej so kopali rov, zdaj ga bodo — mašili. Prej so iz rova vlačili zemljo, zdaj

jo bodo v rov, prej so jo dvigali iz jaška in jo nosili na odlagališče v kleti, zdaj jo bodo z odlagališča v jašek. »Vražje Sizifovo delo!« premišlja Polo, ki je v jašku že priklopil prvo pošiljko. Ljubo jo prične počasi vleči. Deka z zemljo se mu neprestano zatika. Kako gladko so stekli tovari pred razdejanjem, ki so jih spravljali ven! In kako trdo gredo nazaj, v obratni smeri, ko jih po razmesarjeni progi vlačijo zopet nazaj! Kakor da bi se upirali povratku med trdo zbite, tesne zemeljske plasti in kakor da bi jim bilo lepše na široko razmetanim ob jašku pod barako. Proti koncu ne gre nikamor več. Oba s Štefanom potegneta z vso silo. Vrv se utrga. Ljubo se splazi proti deki. Zataknila se je v najvišje krtine sesute zemlje in grušča. Dvigne jo, se splazi nazaj in jo vleče za sabo. Težka je, polna in nerodna. Tako je lani v neki trdi noči sam vlekel močno ranjenega tovariša po gozdni strmini in skalovju. Pa ga je nazadnje le prinesel v bunker. —

Prvi tovor je pri Štefanu.

Štefan je z obema rokama zagrabil zemljo, ki mu jo je dobavil Ljubo, in jo pričel mašiti v konico rova. Šele zdaj se je popolnoma pomiril in razživel. Zabijal je ves rov od tal do vrha, zlasti pa je skrbno zamašil tudi najmanjšo razpoko med rušo in nabutano zemljo. Tanki obok ruše je spet dobival čvrst temelj. Grmadenje zemlje na dno je šlo naglo od rok, mašitev na vrhu pa je bila zamudna, ker je delal natančno in previdno, da ne bi ranil ruše in da bi dovolj trdno zacementiral opuščeni rov. Sredi naglega in natančnega dela je čisto pozabil na nevarnost sesutja. Nekajkrat mu je šinila v spomin žena, ki je danes ob jutranjem apelu hodila po sentineli okrog kampa. Pripovedovali so, da je Primorka s Krasa, ki je prinesla bratom paket. Vicedomini ji ni dovolil obiska, izjemoma pa je privolil v to, da je šla okrog kampa, da bi skozi žice videla brate. Bila je krepka, močnih prsi, elegantna. Plavolaska. Interniranci so se nabirali blizu žic in spremljali vsak njen gib. Pristrčno jim je mahala v pozdrav. Po dolgih dneh so zopet videli žensko. Alpinec, ki je šel za njo, jo je podil od žic in jo silil, naj hodi hitreje, ona pa se mu je uprla z gibkim, odločnim vzgibom v križu in trikrat pomahala proti kampu. Štefan ji je sledil o očmi. Zazdelo se mu je, da je bilo pravzaprav tako vse njegovo življenje. Neprehodne žice in stražarji so ga venomer ločili od žene. Vedno se je držal fantovske družbe. Če so prišla dekleta, mu je zmanjkalo besed in šegavosti. Ni jih bil navajen. Po povratku od vojakov pa se je za trdno odločil... V delavskem kulturnem društvu je bila Dragica: resna, sprejemljiva za izobrazbo, črnolaska modrih oči. Cenila ga je. Toda ni se ji upal približati. Ko so ji pozneje ponagajali, zakaj mu ni ona pomagala, je rekla: »Ko pa je bil tako boječ fant.«

Malo pred vojno se je odločil za preprosto delavko iz tovarne, kjer sta bila skupaj na delu. Z njo je imel otroka. Sklenila sta, da se po vojni poročita, pa čeprav so mu svojeci svetovali: »Dragica bi bila bolj zate.«

Žena s Krasa ga je vznemirila še zaradi nečesa: bila je s Krasa. Med vsemi teleskopci je bil samo Štefan begunski otrok. Rodil se je v skalnatih hribih nad Trstom. Njegov ded, ki je bil zapravljen kamnom in mnogo popival, mu je tam delal prve pipe iz bezga, skupaj sta nabirala rešeljiko za tobak in otepala polento s črno kavo. Stari je bil veseljak; rad se je ponorčeval iz religije in duhovnikov in rad je zahajal med kmete kadit pipo. To je bilo že v času prve svetovne vojne, ko je bil Štefanov oče na fronti in ko so po Krasu frčale bombe in razbito kamenje, ki je pobilo še več ljudi ko granate. Po vojni si je Kras prisvojila Italija. Štefanovega očeta — železničarja so premestili v Kalabrijo. Toda oče je raje zapustil dom in se izselil v Jugoslavijo. Sončne vinograde in kamnite ograje je zamenjal gozdnati in zamegljeni svet okrog Ljubljane. Štefanovi so bili v novih krajih tužci. Njihovi otroci so govorili čudno mešanico dialektov. Šele tovarna je Štefanu dala novo domovinsko pravico. Četudi je napovedoval revolucijo od leta do leta, vendar je čakal še na nekaj: da Jugoslavija zasede njegov Kras. Zgodilo pa se je obratno: bersaglieri so prišli za njim v Ljubljano. Dotlej pa se je Štefan že visoko dvignil: med prve organizatorje delavcev in prve »Vosovce« države v državi.

»Štefan, koliko si že zasul?«

Ljubo je težko sodel od naglega dela. Štefan je pogledal vrvco na tleh, ki jo je bil pritrdil na konici rova, jo napel in zaznamoval na njej metre.

»Tri metre in pol!«

»Torej še šest metrov!«

»Jal!«

»Uh!«

Štefan je razumel Ljubovo utrujenost. Spočetka je mislil, da bo n j e g o v o delo najtežje, a je bilo le najbolj natančno; vse je odvisno končno od njega. Ljubovo delo pa je težje, ker se mora zaradi razritih tal neprestano plaziti sem ter tja in vlačiti za sabo težke deke. Pri odkopavanju so vedno čakali na kopača, pri mašenju pa je bilo vse odvisno od donašanja tovorov.

»Zamenjajva,« predlaga Štefan.

»Meni je vseeno!«

»Za nekaj časa, da si oddahneš!«

Goli telesi sta v ozkem rovu zlezli drugo mimo drugega.

Polo in Vojo sta se medtem kakor škrapa smukala okrog jaška. Polo je nakladal vreče, jih nosil k jašku in podajal Voju. Vojo jih je nameščal v rov in vezal. Potem pa je v vlažni roki napeto stiskal vrv: po njej so prihajali Ljubovi signali. Prvi signal je prišel naglo. Ko pa sta Štefan in Ljubo utrgala vrv, je nastal daljši presledek. Polo in Vojo sta bila v skrbeh. Mislila sta oba na sesutje, a naglas si tega nista upala spregovoriti. Ko pa je vrvca spet vztrepetala in se lepo napela, jima je odleglo:

»Štefan je pa hudič, kaj?«

Vojo je to rekel s ponosom, Polo pa je dodal:

»Žandarji so ga pred leti pretepli do nezavesti, a niti ust ni odprl. Ko je prišel ven, je mimogrede rekel: „Jaz bi vse zdržal. Izdal ne bil!“«

Pola je bilo najbolj strah mučenja. Že misel nanj ga je navdajala s tesnobo. Naglas pa se je zamislil:

»Kaj vpliva na tak trden značaj?«

»Delavski razred. Boj v tovarni —«

»Ni tako enostavno.«

»V bistvu je!«

Vojo je bil odrezav in v besedah popolnoma trden. Nekateri so ga dražili, da »o n v e v s e«. Polo pa je bil znan po tem, da o vsem dvomi in da »o n ne v e nič«.

Polo je nadaljeval:

»Glej, zadnjič sem bil v ambulanti. Tam so nekemu kmetu s kleščami, brez injekcij izdrli osem zob. Kar hreščalo je. Kmet je bil ves krvav. Pa se je smejal.«

»To je spet nekaj drugega!«

»Morda nas izobrazba dela preobčutljive; pomehkuži nas.«

»Ne verjamem! Glej Igorja!«

»Morda netrdo življenje ... Kaj jaz vem ... To so zamotane stvari.«

»Meni so jasne!«

»Kako si razlagaš Štefana?«

»Njegovo čustveno življenje je v veri v revolucijo.«

Polo je spet nekaj mencial in pripravljaval odgovor. Takrat je v Vojevi roki zatrepetala vrvca. Potiskujoč tovor pred sabo je izginil v rovu.

Ko so opoldne prekinili delo, je bilo že skoraj pol ruše podprte. Ljubu in Štefanu so se lepili kupi blata po životu. Odrgnila sta se v kleti, kolikor se je dalo. Nato pa sta se oblekla in zapela srajce do zadnjega gumba. V triintrideseti pa sta skozi zadnja vrata smuknila k umivalnicam. Opoldne tam ni bilo ljudi. Temeljito sta se umila. Popoldne pa niso imeli sreče. Komanda je v kratkem presledku sklicala

dva apela. Komaj da so jih pravočasno opozorili. Tretjič se niso vrnili v klet. Tudi za nočno delo ni Štefan vedel, ali bi se odločili ali ne. Vpraševal je Ljuba, toda ta je venomer ponavljal: »Kakor hočeš. Jaz sem pripravljen!« Končno je Štefan sklenil, da ne gredo. Že ob drugem apelu jim je bil v baraki malce sumljiv. Ker ni bilo časa za umivanje, je pritekkel v vrsto blaten in dišal je po zemlji. Neki neznanec se je ustavil pred njim in ga začuden ogledoval: »Kje si pa bil ti?« Vrh tega se je Štefan bal tišine noči. V dnevnem hrupu so se šumi izgubili, ponoči pa bi ju skozi tanko rušo lahko slišal alpinec na sentineli... Vendarle je bila ta odločitev za Štefana zelo težka. Vedel je, da bodo drugo dopoldne prišli pulilci do rova in da bo do takrat zamašena komaj dobra polovica. Če Črt, Peter in Lojze ne uspejo zasesti in opletiti mesta nad teleskopom, so propadli. Nenadno je bilo vse v rokah pulilcev. Toda droga ni bilo mogoče utrditi samo od znotraj, največja špranja je bila na zunanji strani. Do nje more samo pulilec.

»Danes smo zacementirali od znotraj, jutri pa morajo od zunaj, madona!« vzklikne Štefan in odhiti iskat Črta.

Pulilci

Peter, Lojze in Črt so se že prejšnjega dne hoteli prijaviti med pulilce. Toda bili so prepozni. Marešalo Milochi si je že izbral skupino desetih ljudi. Na srečo so pričeli z delom na drugi strani kampa, stran od teleskopa. Črt je izračunal, da bodo pri rovu naslednjega dne okrog poldne. Do takrat pa je treba pregovoriti nekoga iz deseterice, da mu odstopi svoje mesto. Toda to ne bo lahko, to je skorajda nemogoče. Za tem delom se je brezobzirno gnalo najmanj sto ljudi: kdor je pulil, je dobil dve gosti porciji. Da bi se Črt, Peter in Lojze prerili mednje, na to sploh ni bilo misliti. Upali pa so, da bi vsaj enega vtihotapili. Črta. — Številne oči so malo z zanimanjem, malo z zavistjo sledile deseterici srečnih, ki so se kakor kaki privilegiranci plazili med žicami in pulili travo. Sami sebi so se zdeli imenitni. Črt in Peter sta jih ogledovala po vrsti: Muharja, Fabjana, Križnika, Smrduja, Postružnika, Zajčeka — — — »Kdo bi nam odstopil svoje mesto? Nobenega našega. Nobenega ožjega znanca.« Bili so sami mladi ljudje, ki jim nihče ni pošiljal paketov. Po cele dneve so tavalili po kampu in brskali med smetmi in odpadki, da bi nekje vendar kaj užitnega izgrebli. Kar so imeli vrednega, je že davno romalo v Hribčkovo zastavljalnico. Črt se je Muharja spominjal samo mimogrede — — — Nekoč je komanda zavračevala razdelitev paketov. Ko so jih končno vendarle razdelili, je bilo v njih vse gnilo in plesnivo. Skledar je dobil velik kos šunke.

V njej je kar mrgolelo belih črvov. Pravkar jo je hotel vreči na smetišče, pa je pristopil Muhar, ki mu je dokaj časa sledil z lačnimi očmi: »Skledar, daj raje meni to — — — bom jaz pojedel — — —« »Saj pogineš, če to požreš! Povočaj!« — »Naj takoj crknem, samo da se še enkrat najem mesa!« Izginil je z gnatjo, ki je širila odvraten smrad. Nihče ni videl, kje jo je pospravil. Potem je dva dni poležaval in zaskrbljen molčal. Vse naokrog pa je z grozo pričakovalo najhujšega. Toda Muharju ni bilo nič...

»Samo Zajček prihaja v poštev,« je po dolgem opazovanju rekel Peter.

Tudi Črtu se je zdelo, da bi še najlaže govoril z Zajčkom. Poznala sta se in imel ga je za dobrega fanta. V opoldanskem odmoru ga je poiskal:

»Zajček, vem, da se pri takih stvareh ni mogoče sklicevati na tovarništvo, vendar bi te rad za nekaj poprosil — — —«

Zajček se je zaprl vase. Takoj je zaslutil, za kaj gre. Črt pa je zinił brez ovinkov:

»Veš, zaradi mesta med pulilci...«

Zajček je že ves čas trepetal prav za to mesto: najprej se je bal, da bi ga ne dobil, pozneje pa, da bi ga izgubil. Ves nesrečen je strmel predse in ni spravil iz sebe niti besedice.

»Rad bi videl, kakšen je kampo onstran žic!«

»Hudiča, da bi pobegnil,« vzklikne Zajček.

»Daj no mir, saj imam brata tu!«

Spet molčita. Črtu je jasno: za dve gosti porciji gre — — — Zajček je sestradan, suh in šibek.

»Dam ti tri hlebčke. S Petrom si jih bova odtrgala. In še dvajset Drina. Nisem strasten kadilec, lahko ti jih dam.«

Dogovorila sta se. »Naj bo, ker si ti, Črt. Komu drugemu za nič na svetu.«

Zdaj pa Zajčka zaskrbi nekaj drugega: kaj naj rečeta marešalu?

»Napravi se bolnega!« predlaga Črt.

Zajček je bil natančen v izgovorih. Toda ta se mu je zdel prepričljiv. Saj je bil v kampu več bolan ko pa zdrav. Zaradi lakote je slabel, hujšal in bolehal.

Ko je Milochi naslednjega jutra pregledoval svojo pulilsko četico, so mu povedali, da je Zajčka zamenjal Črt. Marešalo se je razjezil:

»Nobenega novega nočem!«

Povedali so mu, da je Zajček bolan.

»Bom pa z devetimi!«

Milochi je bil trmast.

Takrat pa je zastokal Črt:

»Lačen sem — — —«

Drugi so mrmrajoče pritrjevali.

Milochi se je prijel za brado in se zamislil. Na podbradku so mu izstopili okrogli, mastni kolobarčki. Črt se je zazrl v šop sivih las na narešalovih zalizkih. Drugod je bil še popolnoma črn.

»Hudo sem lačen,« je ponovil Črt.

Milochi se je vdal, dal nalog za odhod in odklenil z žico prepredena vrata. Nenadno so bili zunaj kampa.

Črta je objel vonj travnikov in sadnih vrtov. Samo nekaj metrov je ločilo barake od sentinele, pa je bilo kot da bi stopil v drug svet! Prekleti kampo! Tam ni nikjer zelene bilke. Nikjer ne moreš trave prijeti! Koliko bi dal, da bi se samo enkrat naspal v grmu. Kot partizan! V kampu pa vsepovsod samo peščena puščoba in moreče sonce. Nenadno ga je obšlo, da bi takoj pobegnil. A samo za hip. Nato se je zbral. Bežno je preletel razdaljo od opuljenega mesta do teleskopa: še kakih štirideset metrov je do tja.

Brž ko je Milochi zaklenil za sabo vrata v kampo, se je močno zresnil. Postal je še bolj molčeč. Roka mu je segla po veliki pištoli, ki jo je nosil za pasom. Bal se je, da bi mu kdo ne pobegnil. Pulilce je postavil v vrsto in jih vnovič preštel. Že četrtilč jih je prešteval. Nato jih je razporedil. Vsakemu je odmeril lep kos »travnika« pod žicami. Ti travnički vzdolž žične pregraje so bili po dva metra dolgi, v notranjost pod žicami pa so segli do štirih metrov in tudi več. Črt je v naglici izračunal, da bo delal nad rovom prvi pulilec tretje izmene. To se je skladalo z Dušanovo skico, ki mu jo je le-ta pokazal snoči v kampu.

Črtu je ta načrt nenehno rojil po glavi. Računal je: »Deset nas je. Vsak ima po dva metra. Tako bomo v prvi izmeni opleli dvajset metrov, nato spet drugih dvajset, potem pride teleskop. Če računam prav, moram takoj na začetku na mesto prvega pulilca.«

Črt je odrinil Muharja in se polastil mesta na začetku. Drugi je bil Muhar.

Črt se je z veseljem zagnal na delo. Plazil se je med žicami, iztezal roko do manj dostopnih mest in naglo opulil prvi meter.

»Kam se ti pa tako mudi,« mu je šepnil Muhar.

Črtu so obstale nemirne roke.

»Delaj počasi! Bo več porcij! Ko končamo, bo spet —« Muhar je pri tem z obema rokama stisnil želodec, zamižal, odprl usta in pomolil jezik ven.

Črt se je šele zdaj ozrl po tovarišiji. Ni se jim mudilo nikamor. Nekateri so očitno oprezali za Milochijem. Kadar jih ni opazoval in

priganjal, so sploh nehali delati. Ko pa se je spet zapičil vanje, so pričeli nesmiselno opletati z rokami in z vsem telesom, kakor da bi bili sredi največjega dela.

Populjeno travo, pesek in zemljo so znašali na kupčke na sentineli. Vsak je imel svoj kupček. Črt je začel nositi nanj še tako majhna prgišča. Od tam je bil lep pregled čez celotno žico. Vedno znova je napenjal oči in računal razdaljo do teleskopa. Vedel je, da je to zdaj vse. »Če prvi končam, grem na mesto pred desetim. V naslednji izmeni pa bom pri teleskopu. Če je razdalja večja, kot mislim, bom pa počakal. Naj gre kdo drugi pred mano! Kaj pa, če je manjša? Kaj potem?« Na to ni našel odgovora. Bil je vedno bolj na iglah. Naglo je populil še drugi meter. Potem je čakal, zakaj drugi kupčki so bili še pritlikavi v primeri z njegovim.

Ozre se po kampu. Pri umivalnicah perejo perilo, tu in tam se kdo sprehaja po Canal grande, mnogi tjavdan bulijo v pulilce. Dušan in Štefan se naslanjata na najbližjo barako in gledata proti njemu. Črt ve: skrbi ju, ali bo uspel ali ne; snoči ga je Štefan vprašal:

»A misliš, da bo šlo?«

»Mora!«

»Madona, Črt, mora! Pol smo zasuli, več pa nismo mogli. Če ne boš ti prišel nad rov, se bo nekdo vdrl vanj!« —

»Ves rov bo šel k hudiču, pa še mi, če ne boš uspel!« je dodal Gato.

»Seveda bom uspel!«

Štefan odhaja, Dušan ostane sam oprt na barako. Črtu je jasno: Štefan in Ljubo gresta spet mašit.

Črt ne strpi več. Počasi se odpravi mimo klečečih pulilcev. Milochi ga prijazno pogleda. Zadovoljen je, da ga je vzel s sabo, saj je Črt edini, ki ga ni treba priganjati. Črt se ustavi pred desetim na svojih novih dveh metrih.

»Si že gotov?« se začudi deseti.

»Prvi sem, pa moram prvi naprej,« se opravičuje Črt.

Zdaj je že mnogo bliže teleskopu. Še dobrih dvajset metrov, še ena izmena, pa bo tam. Bliže je središču stvari: na desni je stražarska uta, samo dva metra od njega... nato drog in teleskop... še malo naprej stražarski stolp... vse je na kupu: žice, drog, straže, teleskop in njegove rane!

Pulilci počasi kapljajo na svoja mesta. Drugi. Tretji. Četrti. Črt puli travo in napenja ušesa, ko prihajajo drugi mimo njega. — Šteje

jih. Peti. Šesti. Sedmi. Zaskrbi ga, da bi si kdo ne prilastil več ko dva metra. Odrine svoj kupček na nasprotno stran sentinele. Od tam ima še lepši pregled nad novo izmeno. Niso jemali več ko dva metra, prej manj. Vendar je bolj in bolj nemiren. Kakor megla se vlečeta na svoji novi mesti — osmi in deveti. Razdalja med devetim in teleskopom je že čisto majhna. Črtu so sekunde dolge kakor ure. Končno se le dvigne še deseti, gre mimo Črta in kakor prazna vreča pade na kolena v bližini droga. Še kak meter, dva je do droga, računa Črt.

Odleže mu. Pogleda proti kampu. Dušan je medtem sédel: noge je podvil, z rokami stiska kolena, ki štrlijo v zrak, glava mu je zlezla med ramena. Ves je ogorel in črn, brez srajce, v sivih pumparicah. »Kakor cigan,« se namuzne Črt.

Gotov je. Nima več obstanka. Čimprej mora na svoje pravo mesto: k drogu, k teleskopu. Ko pa gre mimo zadnjih pulilcev, mu zastane dih — — — Med desetim pulilcem in drogom zija cel prepad, najmanj štirje metri vzdolž in štirje v šir. Se je zmotil? So pulilci jemali manj ko dva metra? To ni parcela za enega pulilca, to je cel travnik. Kaj naj napravi? Naj gre nazaj, da bi prišel kdo drugi vmes? Čudno bi bilo. Vsi se držijo vrstnega reda. Zagristi se v delo in opuliti pet metrov namesto dveh? Bi šlo? Ni drugega izhoda. Vrže se na kolena in prične pleti. Plel je kakor še nikdar. Vsako še tako dobro kmetico bi prekosil. Nekoč je z mamo in sestro tekmoval na domači njivici, ki so jo imeli v najemu za malo peteršiljčka, krompirja in zgodnjega fižola vmes. Vedno je oplel več kot onidve in ju pustil vsaj za dva metra za sabo.

Sonce peče bolj in bolj. Poldan bo vsak čas. Črt je ves moker. Ko se na kolenih zravnava, ga v križu hudo zaboli. Zamegli se mu pred očmi. Nazaj si ne upa niti pogledati. Vsak čas utegne priti Muhar in mu zasesti usodni prostor okrog droga. »Zdaj se napni, boš potem počival...« Drog je vedno bliže. Skloni se z glavo naprej tik k zemlji: zasliši rahle šume: Štefan spodaj maši in Ljubo se plazi z vrečami. Črt se še bolj zagriže v delo. Z roko že seže do droga...

Kradoma pogleda proti kampu. Dušan je na istem mestu: glava mu je še bolj zlezla med ramena. Kolena, glava, ramena — Črt vidi samo to troje, kako štrli v zrak — napeto in negibno — — —

Črt opleve vse do droga. Šele zdaj se pomiri. Spretnost mu narašča. Pogleda, za koliko se je drog nagnil: ob njem zija jama, večja ko drogovo ležišče. Za celo ležišče se je prevesil. Še človek bi lahko zlezl v zevajočo luknjo. »Tu nekje v smeri*proti baraki je razpoka, ki sega v teleskop, tu so njegove rane največje!« Črt postane previden in počasen. Tal se dotika kakor nekđaj svoje rane nad komolcem:

narahlo in počasi, da bi takoj začutil bolečino in pravočasno odmaknil roko. Z rokami preizkuša trdnost vsake pedi, da se ne bi uprl na nevarna mesta in prebil ruše. Travo meče v prvotno drogovo ležišče. Ko pride Muhar, ga skoraj ne opazi več. Muharjeva dva metra sta že onstran droga in teleskopa.

Šele zdaj se Črt ozre po okolici: nekaj metrov od njega je stražar, več metrov stran je alpinec v stolpu, po sentineli se sprehaja Milochi. Črt začuti: vsi me gledajo. So kaj zasumili? Vnuovič se ozre po njih. Njihove oči so mirne in resne. Gledajo ga, ker je samo njega zanimivo gledati. Trikrat več bo napravil ko drugi. Črt se spet ozre. Spomni se zavodne cerkve. Tudi tam je klečal in se oziral po sestrah, ko je premaknil preprogo. Pogled mu obstane na Milochiju: ta je ves moker; z robcem si otira pot s čela, z vratu, z glave. Pravijo, da živi v večnem strahu, da se bo prehladil in da je bolan. »Revež je...«

Vse naokrog droga ni nobene travice več, samo njegovo staro ležišče še ni do vrha zasuto. S čim naj ga zamaši? Pred njim sameva skromen Muharjev kupček. Pograbi ga in zatrpa v luknjo. Počaka, če bodo Italijani kaj opazili in negodovali. Nič. Odide po kupčke drugih pulilcev, jih meče v luknjo in tepta znogami. Luknja je do vrha polna, drog je utrjen. Ozre se po stražarjih: gledajo ga in v njih očeh je isti mir kakor poprej.

Mimo Črta se vlečejo pulilci na svoje nove metre. Tretji. Četrti. Peti. Šesti. Črt jih komaj opazi. Takrat se je Dušan dvignil in se počasi izgubil med barakami.

Črt se usede na zamašeno jamo in se nasloni na drog. Roke mu omahnejo kakor mrtve. Šele sedaj začuti v njih popolno nemoč. Prižge si cigareto. Ni bil kadilec, toda zdaj mu je bila pogodu. Puhal je dim. Mimo gre sedmi, osmi, deveti, deseti pulilec. Spet je vrsta na njem. Toda Črt se ne premakne. »Nihče me več ne pripravi k delu, dovolj ga je bilo. Pulilci me že itak postrani gledajo!«

Tudi Milochi gre mimo in mu nič ne reče.

Črta spet prevzame misel na beg. Tu je samo ozka sentinela, ki ga loči od visoke koruze. Pulilci delajo vsi zapleteni v žice, Milochi mu kaže hrbet, alpinec v stolpu gleda po poljih, samo na stražarja v uti bi moral paziti — — — Ko bi še ta odvrnil pogled, bi se prevalil čez sentinelo in zginil v koruzi — — —

»Trava je populjena, drog utrjen, zdaj lahko grem — — — Toda lahko bi teleskopcem kaj pokvaril — — — Štefan, Dušan — — — disciplina — — —« Črt močno puhne dim cigarete in pogleda proti kampu. Nato se počasi dvigne in odkoraka na svoje mesto v novi izmeni.

Opoldne je Milochi sam nadziral delitev hrane pulilcem. Ko kuhar ni napolnil Muharjeve gavetke natanko do gornjega gumba, se je silovito razburil. Kuhar se je še nekaj obiral, marešalo pa mu je zabrusil: »Komandant je dovolil!« Ko je prišla vrsta na Črta, je Milochi odločno rekel: »Ta je bil najbolj priden!« In Milochi se je sam sklonil nad kotel, da ga kuhar ne bi prevaril.

TAKO MI JE

Lili Novy

Tako mi je, kot da sem se zbudila,
kot da grozljivi sili sem ušla,
ki me držala je in me dušila,
kot da medló mi spet utriplje žila,
ki hladna že in toga je bila —

Mar nisem padla v špranjo ledenika,
ji obležala na steklenem dnu,
kjer dvoje sten se v ozkem žlebu stika,
v samoti blede brez moči, brez krika
le zaječala kdaj v pošastnem snu —

A kdo me dvignil je iz mrzle ječe,
topló mi v usta dahnil, na srce,
da sem, zadeta od boleče sreče,
oči odprla, v topi mori speče,
ki nič o tem, da vse zveni, ne ve —

Zdaj gledam sred večerne pokrajine,
kako obrobje néba se zlatí,
in gluha groza se gubí in gíne,
ko svet, življenja poln in poln miline,
mi spet prepeva, se mi spet glasi —